

УДК 349.42:336.77:338.43(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.63>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Платонова Є.О.,

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права**Національний університет «Одеська юридична академія»*

ORCID: 0000-0002-5688-7857

Платонова Є.О. Правові аспекти державної кредитної підтримки сільського господарства.

В сучасних умовах військових дій на території України, загострення проблем економічного, соціального та політичного характеру надзвичайно актуалізується питання побудови дієвої системи заходів державної кредитної підтримки сільського господарства. Встановлено, що традиційні заходи підтримки сільського господарства України в кредитній сфері, а саме: кредитна субсидія, надання поворотної фінансової допомоги фермерським господарства є недостатніми для стабілізації ситуації в фінансово-кредитній сфері.

Проаналізовані нормативно-правові зміни, здійснені протягом воєнного періоду, які характеризуються запровадженням деяких нових агропротекційних механізмів (бюджетних субсидій, спеціальних бюджетних дотацій). Зазначено, що важливим кроком, спрямованим на спрощення доступу підприємств мікро, малого, середнього бізнесу до банківського кредитування шляхом здешевлення вартості кредитів, стала оптимізація кредитування у рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %».

Встановлені сучасні проблеми, тенденції та перспективи земельно-іпотечного кредитування сільського господарства. Зазначено, що позитивними тенденціями, спрямованими на ефективне функціонування іпотечного кредитування сільськогосподарських виробників є: розблокування земельно-іпотечного кредитування сільського господарства шляхом законодавчого врегулювання обігу земель сільськогосподарського призначення, а також покращення ситуації у відносинах надання державних гарантій виконання аграрних кредитних зобов'язань. В рамках перспективного законодавства відбувається відпрацювання механізму передачі права оренди земель сільськогосподарського призначення в якості забезпечення за аграрними розписками. Зроблений висновок про необхідність формування дієвої інституційно-правової системи кредитування сільського господарства.

Ключові слова: державна підтримка сільського господарства, кредитування суб'єктів агробізнесу, земельно-іпотечне кредитування, аграрні розписки, аграрні відносини.

Platonova Y.O. Legal aspects of state credit support for agriculture.

In the modern conditions of military operations on the territory of Ukraine, the aggravation of problems of an economic, social and political nature, the issue of building an effective system of state credit support measures for agriculture is extremely relevant. It has been established that traditional measures to support Ukrainian agriculture in the credit sphere, namely: credit subsidy, provision of returnable financial assistance to farms, are insufficient to stabilize the situation in the financial and credit sphere.

The regulatory and legal changes implemented during the war period, which are characterized by the introduction of some new agricultural protection mechanisms (budget subsidies, special budget subsidies), are analyzed. It was noted that an important step aimed at simplifying the access of micro, small, and medium-sized enterprises to bank lending by reducing the cost of loans was the optimization of lending within the framework of the state program "Affordable loans 5-7-9%".

Modern problems, trends and prospects of land and mortgage crediting of agriculture are established. It was noted that the positive trends aimed at the effective functioning of mortgage lending to agricultural producers are: unblocking of land mortgage lending to agriculture through legislative regulation of the circulation of agricultural land, as well as improving the situation in relation to the provision of state guarantees for the fulfillment of agricultural credit obligations. Within the framework of prospective legislation, the mechanism for transferring the right to lease agricultural land as security for agricultural receipts is being worked out. A conclusion was made about the need to form an effective institutional and legal system of crediting agriculture.

Key words: state support for agriculture, lending to agribusiness entities, land mortgage lending, agricultural receipts, agricultural relations.

Постановка проблеми. Для України, яка перебуває у складній ситуації ведення воєнних дій, загострення питань продовольчої, енергетичної безпеки, в умовах спаду сільськогосподарського виробництва та цілком вірогідного подальшого поглиблення проблем в агросекторі, надзвичайно важливим завданням є побудова стабільної та дієвої системи заходів державної підтримки, в т.ч. кредитування сільськогосподарських товаровиробників.

Об'єктивна необхідність використання кредитних ресурсів у сільському господарстві зумовлена специфічними умовами функціонування (сезонність, тривалість виробничих циклів, залежність від природно-кліматичних факторів), зменшення можливостей до самофінансування та повільного розвитку інвестиційних процесів. Саме тому, належне кредитне забезпечення аграрних товаровиробників є одним з основних засобів державної підтримки аграрного сектору та одночасно важливим засобом підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Разом з цим, недостатність кредитних ресурсів, висока вартість банківських кредитів, складний механізм їх одержання та інші проблеми кредитного забезпечення сільського господарства вимагають посиленої уваги до належного правового забезпечення цих відносин. На жаль, за період незалежності в Україні так і не вдалося створити ефективну та цілісну систему фінансово-кредитного забезпечення аграрних виробників. В умовах формування цивілізованого ринку сільськогосподарських земель, актуалізуються питання удосконалення правових засад державної кредитної підтримки сільського господарства, оскільки у чинному законодавстві така підтримка системно не врегульована.

Метою статті є встановлення правових аспектів державної кредитної підтримки сільського господарства.

Стан опрацювання проблематики. Проблема проблематики державної кредитної підтримки у різних аспектах досліджувалася багатьма вітчизняними ученими, серед яких: Ю.Ю. Бакай, А.П. Гетьман, О.В. Гафурова, Х.А. Григор'єва, А.В. Духневич, В.М. Єрмоленко, Т.О. Коваленко, І.О. Костяшкін, Т.В. Курман, В.І. Семчик, А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич, Т.Є. Харитонова, М.В. Шульга та інші. Однак ці наукові праці цілком закономірно не враховують новітні законодавчі зміни в цій царині, що актуалізує дослідження правових аспектів державної кредитної підтримки сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах військових дій, які тривають в Україні, сільське господарство – основна галузь, що забезпечує зростання економіки країни, є однією з найбільш постраждалих. Серед суттєвих викликів та перешкод для здійснення аграрної діяльності, можна назвати: замінування полів, втрати посівів та врожаїв, руйнування підприємств, блокування портів і порушення логістичних зв'язків, виникнення дефіциту і здорожчання пального, енергоносіїв, насіння, добрив, техніки тощо. Проте, незважаючи на наявність цілого комплексу проблем економічного, соціального та політичного характеру, сільське господарство України продовжує невинно розвиватися. Саме тому, в умовах воєнного стану важливим є формування дієвої системи державної кредитної підтримки сільського господарства.

В науковій юридичній літературі не існує єдності поглядів щодо визначення та класифікації форм, напрямів, заходів та механізмів державної підтримки сільського господарства. Так, на думку Т.В. Курман, державна підтримка сільського господарства – це сукупність заходів економіко-правового характеру у бюджетній, кредитній, цінovій, страховій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення країни [1, с. 13].

Вельми цікавим видається погляд Х.А. Григор'євої, згідно якого під державною підтримкою сільського господарства розуміється закріплена в законодавстві система заходів організаційного, фінансового та інформаційного-консультативного характеру, що здійснюється уповноваженими державними органами та іншими суб'єктами відносно суб'єктів аграрного господарювання на виконання основних завдань аграрної політики з метою гарантування продовольчої безпеки, утворення стабільного середовища існування товарних виробників сільськогосподарської продукції, охорони навколишнього природного середовища під час здійснення сільськогосподарської діяльності, соціального розвитку села [2, с. 40].

Слушною видається позиція вченої щодо виділення *загальногалузевої підтримки* сільського господарства. Вона охоплює всю державну підтримку, яка розповсюджується на максимально широке коло отримувачів, не прив'язується до різновиду та масштабу сільськогосподарської діяльності, організаційно-правової форми отримувачів. Загальногалузева підтримка втілюється переважно у правових механізмах податкової, кредитної, страхової та матеріально-технічної підтримки [2, с. 89]. Кредитний напрям державної підтримки сільського господарства є одним з найбільш відомих та поширених.

У системі фінансової підтримки аграрного виробництва значу роль відіграє банківське кредитування, яке забезпечує 25-26 % фінансових ресурсів і знаходиться на другому місці після внутрішнього самофінансування. Державна підтримка у цьому напрямі має два основних правових механізми: кредитна субсидія та надання поворотної фінансової допомоги фермерським господарствам.

Кредитна субсидія входить до числа традиційних заходів підтримки сільського господарства в Україні та функціонує протягом майже двадцяти років. Правові засади цього виду державної підтримки закладені у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» [3], положення якого деталізовані в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» від 29 квітня 2015 року [4].

Кредитна субсидія полягає у компенсації державою частини відсотків за кредитами, одержаними сільськогосподарськими підприємствами та має строго цільовий характер (надається лише на здешевлення кредитів, що спрямовані на конкретні виробничі потреби). Одержання кредитної субсидії надається на конкурсних засадах. Слід відмітити, що держава надає таку допомогу усім суб'єктам АПК незалежно від організаційно-правової форми та форми власності та фізичним особам-підприємцям. Разом з цим, негативною тенденцією є нестабільність фінансування внаслідок суттєвого коливання сум бюджетних коштів, які виділяються на фінансування програми.

Наступним важливим різновидом державної кредитної підтримки є *надання поворотної фінансової допомоги фермерським господарствам*. Проте, така підтримка є спеціалізованою, оскільки має вузьке та чітко окреслене коло адресатів – лише фермерські господарства.

Правові засади цього виду державної підтримки передбачені Законом України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 року. Механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Надання кредитів фермерським господарствам», які спрямовуються на фінансову підтримку фермерських господарств через Український державний фонд підтримки фермерських господарств, визначається Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року з наступними змінами та доповненнями [5].

Згідно зазначеного порядку до кола потенційних суб'єктів отримання поворотної фінансо-

вої допомоги на конкурсній основі входять усі фермерські господарства в Україні. Підтримка полягає у наданні бюджетних фінансових коштів, які мають бути повернуті протягом до п'яти років без сплати процентів за користування цими грошима. Так, фінансова підтримка надається за такими напрямками: а) фінансова підтримка фермерських господарств для провадження виробничої діяльності та диверсифікації виробництва; б) фінансова підтримка сімейних фермерських господарств без набуття статусу юридичної особи для придбання землі сільськогосподарського призначення [6]. Особливістю коштів поворотної фінансової допомоги є їх цільове призначення, тобто грошові ресурси надаються під конкретні витрати, які зобов'язується понести фермерське господарство, зокрема: придбання техніки, обладнання; поновлення обігових коштів; на виробництво та переробку сільськогосподарської продукції; будівництво та реконструкцію виробничих і невиробничих приміщень, у т.ч. житлових; закладення багаторічних насаджень; розвиток кредитної та обслуговуючої кооперації; зрошення та меліорацію земель тощо.

Нормативно-правові зміни, здійснені протягом воєнного періоду, характеризуються запровадженням деяких нових агропротекційних механізмів, які напряду стосуються і впливають на стабілізацію ситуації в фінансово-кредитній сфері шляхом подальшої підтримки як фермерських господарств, так і інших виробників сільськогосподарської продукції.

Так, згідно постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції» від 16 серпня 2022 року [7] окремим сільськогосподарським товаровиробникам надано можливість отримати: а) *бюджетну субсидію* на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення (1 гектар) для провадження сільськогосподарської діяльності; б) *спеціальну бюджетну дотацію* за утримання великої рогатої худоби (корів) усіх напрямів продуктивності. Ці види підтримки можуть бути отримані лише за дотримання ряду обмежувальних умов: а) отримувач повинен мати у власності та/або користуванні від 1 до 120 га земель сільськогосподарського призначення або мати у власності від 3 до 100 голів великої рогатої худоби (корів), ідентифікованих та зареєстрованих відповідно до законодавства; б) не перевищення максимальних сум підтримки (не більше 372 000 грн. для субсидії та 530 000 грн. для дотації).

Важливим кроком, спрямованим на підтримання життєдіяльності аграрного сектору еко-

номіки в ці складні часи, стала оптимізація кредитування у рамках загальної державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %», яка значно спрощує доступ підприємств мікро, малого, середнього бізнесу до банківського кредитування, а саме отримання кредитів за зниженою процентною ставкою.

За даними Міністерства аграрної політики України, з початку 2023 року 12,9 тисяч агрогосподарств одержали 69,6 мільярдів гривень банківських кредитів на розвиток. З них за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9 %» – 10 тисяч агропідприємств профінансовано на 39,4 мільярдів гривень [8]. До речі, протягом 2024-2025 років пільгове фінансування аграрних виробників є можливим завдяки підтримці Світового банку в рамках «Екстреного проекту надання інклюзивної підтримки для відновлення сільськогосподарства України (ARISE)».

Фінансування суб'єктів підприємництва – сільськогосподарських товаровиробників для провадження сільськогосподарської діяльності є одним із пріоритетних напрямів державної кредитної підтримки відповідно до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 року (далі – Порядок) [9]. Зазначений Порядок, який був розроблений з метою оптимізації Державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» в умовах воєнного стану, – визначає умови, критерії та механізм надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва (в т.ч. сільськогосподарським товаровиробникам) шляхом здевелювання вартості кредитів.

Надання державної підтримки суб'єктам підприємництва здійснюється Фондом розвитку підприємництва в межах отриманих ним коштів, передбачених у державному бюджеті, у вигляді: 1) часткової компенсації процентних ставок за кредитами суб'єктів підприємництва; 2) надання гарантій уповноваженим банкам на забезпечення виконання зобов'язань за кредитами, наданими суб'єктам підприємництва. Привертає увагу цільовий характер кредитів, за якими може бути надана державна підтримка, – це інвестиційні цілі, перелік яких міститься в п. 8 Порядку та фінансування оборотного капіталу суб'єкта підприємництва. Обмежувальною умовою є максимальна сума кредиту, що надається сільськогосподарському товаровиробнику (разом з учасниками групи пов'язаних з ним контрагентів) для провадження аграрної діяльності, яка не повинна перевищувати 90 млн. гривень (п. 10 Порядку).

Позитивною новелою, передбаченою Порядком, є продовження строку, протягом якого вони матимуть можливість отримати фінансову підтримку для посівної кампанії у період дії воєнного стану, включаючи можливість пролонга-

ції раніше виданих кредитів для посівних робіт до 31 березня 2024 року за умови погашення ними до 25 відсотків суми отриманого кредиту. Крім того, передбачена можливість отримання державних гарантій для часткового виконання боргових зобов'язань за цими кредитами [9].

В умовах запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення особливо актуалізуються питання ефективного функціонування іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників з урахуванням особливостей аграрного сектора. Земельно-іпотечне кредитування як фінансовий інструмент в сільському господарстві засноване на використанні в якості застави досить специфічного об'єкту – земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які належать аграрним суб'єктам на праві власності, а також прав на них (право оренди, емфітевзису).

Гальмування впровадження земельної реформи через встановлення мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення призводила до неможливості для власників тимчасово (протягом 20 років) вільно продавати належні їм земельні ділянки. Зазначена ситуація вплинула на відсутність важливої складової частини ринку земель сільськогосподарського призначення, відповідно до якої земельні ділянки стають предметом продажу або застави та унеможливила задіяти важливий чинник ринкового конкурентного механізму розвитку сільського господарства – упровадження земельно-іпотечного кредитування. І лише після відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні з 01.07.2021 року [10], з'явилася можливість розглядати такі землі як потенційно достатню та ліквідну заставу для отримання сільськогосподарськими товаровиробниками середньо та довгострокових банківських кредитів.

Проте, нині постають питання, пов'язані із ефективністю, безпечністю та ризиками функціонування іпотечного кредитування аграрного виробництва на найближчу перспективу. Треба враховувати, що внаслідок поетапного запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, набувачем земельних ділянок сільськогосподарського призначення з 01.07.2021 року до 01.01.2024 року виступали виключно фізичні особи – громадяни України з обмеженнями площі землі, яку можна придбати – до 10 тис. га. І лише з початку поточного 2024 року, право набути земельні ділянки сільськогосподарського призначення у власність стало можливим для юридичних осіб, проте з урахуванням кількісних обмежень [11, с. 291]. Так, загальна площа земельних ділянок пріоритетної категорії у власності юридичної особи не може перевищувати загальної площі земельних ділянок сільськогосподарського призна-

чення, які можуть перебувати у власності всіх її учасників (членів, акціонерів), але не більше 10 тис. га. Одним із виключень з цього положення є перехід до банків права власності на земельні ділянки як предмет застави.

Відносно банків запроваджені обмеження щодо умов і порядку набуття земель сільськогосподарського призначення у власність лише в порядку звернення стягнення на них як на предмет застави. При чому, такі земельні ділянки мають бути відчужені банками на земельних торгах протягом двох років з дня набуття права власності [10].

Виходячи з сучасної практики банківського кредитування, при вирішенні питання про надання кредиту суб'єкту підприємництва, банки найбільше уваги звертають на два чинники: платоспроможність позичальника та наявність державного гарантування кредитів. Отже, кредити надаються, передусім, платоспроможним позичальникам (суб'єктам господарювання з середньою або високою прибутковістю, помірною рентабельністю, прийнятною кредитною історією), а також у яких наявна ліквідна застава (нерухомість, транспортні засоби, ліквідна земля тощо). Наступним чинником, який стимулює кредитування, потенційно виступає наявність механізму гарантування ризиків неповернення кредитів сільськогосподарськими товаровиробниками. Застава у вигляді майбутнього урожаю, аграрної розписки, застави майнових прав по контрактах – не представляє значного інтересу для банківських установ, оскільки за нею складно реалізувати звернення стягнення у разі невиконання позичальником своїх боргових зобов'язань [12]. Як засвідчив перебіг першого етапу запровадження ринку земель в країні, саме брак зазначених чинників став одним із стримуючих факторів для активного кредитування придбання земель сільськогосподарського призначення та розвитку іпотечного кредитування аграрного виробництва, перш за все малими агровиробниками.

Доволі своєчасною законодавчою пропозицією, спрямованою підвищити надійність та привабливість інструменту аграрних розписок для банків, є надання можливості передачі права оренди земель сільськогосподарського призначення в якості забезпечення за аграрними розписками. Саме така пропозиція була покладена, як одна з ключових, в основу Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою створення умов для залучення коштів на агровиробництво» (реєстр. № 9352) [13]. Внесення змін до чинного законодавства щодо врегулювання особливостей процедури проведення земельних торгів з продажу права оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення, безперечно, вплине на

поширення користування аграрними розписками для залучення банківського фінансування.

Покращенню ситуації у відносинах надання державних гарантій виконання агрокредитних зобов'язань, вбачається, мала б сприяти робота Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві (далі - Фонд). Проте, процес створення та започаткування діяльності Фонду продовжувався більше двох років, незважаючи на наявність законодавчого підґрунтя для виконання Фондом покладених на нього функцій із забезпечення підтримки аграрних виробників [14]. І лише 25 січня 2024 року, зазначена небанківська фінансова установа повідомила про початок своєї діяльності.

До кола суб'єктів, на яких поширюється підтримка Фонду належать суб'єкти підприємництва, що провадять діяльність у сільському господарстві, а саме: мікро, малі та середні суб'єкти підприємництва. Умовами отримання гарантії є: 1) основним видом діяльності має бути виробництво сільськогосподарської продукції; 2) у володінні чи користуванні таких суб'єктів повинно перебувати не більше 500 гектарів землі сільськогосподарського призначення, включаючи земельні ділянки, що придбані за грошові кошти, отримані у кредит. У випадку якщо кредит надається з метою придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення, умовою отримання гарантії від Фонду є передача таких земельних ділянок у заставу кредиторам. Доповнюють основні риси зазначеного гарантійного механізму державної підтримки наступні обмеження: за кредиторами (гарантії надаються лише за кредитами, наданими фінансовими установами, які уклали договір про співпрацю з Фондом); строку гарантії (на строк дії кредитного договору, але не більше як на 10 років) та гарантійного покриття (в обсязі до 50 % непогашеної суми основного боргу).

На нашу думку, в надскладних умовах війни в Україні, Фонд зможе допомогти найбільш вразливим суб'єктам аграрного виробництва задовольнити їх фінансові потреби у придбанні сільськогосподарських земель, техніки, обладнання, а також задоволенні поточних операційних потреб. Разом з цим, вкрай необхідним є формування дієвої інституційно-правової системи кредитування сільського господарства. Нині, інституційне забезпечення аграрного кредитування обмежене лише колом комерційних суб'єктів (переважно банками). Саме тому, перспективним напрямком є створення розгалуженої сукупності спеціалізованих державних, кооперативних і приватних кредитних інституцій для обслуговування сільськогосподарських товаровиробників та вдосконалення чинного законодавства з метою розвитку кредитної кооперації, системи страхування аграрних ризиків

та інших перевірених світовою практикою ефективних складових системи кредитування.

Висновки. Сучасний кредитний механізм державної підтримки сільського господарства вимагає суттєвого вдосконалення та системного врегулювання з урахування особливостей аграрного сектору та викликів воєнного часу. Традиційні заходи підтримки сільського господарства країни в кредитній сфері (кредитна субсидія, надання поворотної фінансової допомоги фермерським господарствам) є недостатніми для стабілізації ситуації в фінансово-кредитній сфері. Негативною рисою є те, що пільгове кредитування не передбачене для широкого кола сільськогосподарських підприємств.

Нормативно-правові зміни, здійснені протягом воєнного періоду, характеризуються запровадженням деяких нових агропротекційних механізмів (бюджетних субсидій, спеціальних бюджетних дотацій тощо). Важливим кроком, спрямованим на спрощення доступу підприємств мікро, малого та середнього бізнесу до банківського кредитування шляхом здешевлення вартості кредитів, стала оптимізація кредитування у рамках загальної державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %».

Виходячи з сучасної практики банківського кредитування, при вирішенні питання про надання кредиту суб'єкту підприємництва, банки найбільше уваги звертають на два чинники: платоспроможність позичальника та наявність державного гарантування кредитів. Як засвідчив перебіг першого етапу запровадження ринку земель в країні, саме брак зазначених чинників став одним із стримуючих факторів для активного кредитування придбання земель сільськогосподарського призначення та розвитку іпотечного кредитування аграрного виробництва, перш за все малими сільгоспвиробниками.

Позитивними тенденціями, спрямованими на ефективне функціонування іпотечного кредитування сільськогосподарських виробників є: розблокування земельно-іпотечного кредитування сільського господарства шляхом законодавчого врегулювання обігу земель сільськогосподарського призначення; покращення ситуації у відносинах надання державних гарантій виконання агрокредитних зобов'язань (внаслідок започаткування діяльності Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві). В рамках перспективного законодавства відбувається відпрацювання механізму передачі права оренди земель сільськогосподарського призначення в якості забезпечення за аграрними розписками. Також вкрай необхідним є формування дієвої інституційно-правової системи кредитування сільського господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Курман Т.В. Правова регламентація державної підтримки сільського господарства. Інституційно-правові засади державно-правового регулювання сільського господарства. Аграрне право: підручник / В.М. Корнієнко, Г.С. Корнієнко, І.М. Кульчій та ін.; за ред. А.М. Статівки. Вид. 2-ге, змін. Харків: Право, 2021. 416 с.
2. Григор'єва Х.А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.
3. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527.
4. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 300. *Офіційний вісник України*. 2015. № 40. Ст. 1191.
5. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1102. *Офіційний вісник України*. 2004. № 34. Ст. 2269.
6. Зміни, що вносяться до постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1102, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2021 року № 1371. *Офіційний вісник України*. 2022. № 2. Ст. 54.
7. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2022 року № 918. *Офіційний вісник України*. 2022. № 68. Стор. 325. Ст. 4113.
8. Аграрії отримали майже 70 мільярдів. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/agrariyi-otrimali-majzhe-70-milyardiv/> (дата звернення 12.02.2024).
9. Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 року № 229. *Офіційний вісник України*. 2023. № 33. Ст. 1763.

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31 березня 2020 року. *Офіційний вісник України*. 2020. № 36. Ст. 1185.
11. Корнієнко Г.С., Шульга М.В. Правові обмеження у сфері обігу земель сільськогосподарського призначення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 288–292.
12. Фінансування аграрного сектору через Фонд часткового гарантування кредитів: виклики та подальші кроки: агрополітичний звіт. Київ, грудень 2021. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/01/Bericht_Nivievskyi_UKR.pdf (дата звернення 15.02.2024).
13. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою створення умов для залучення коштів на агровиробництво». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42000> (дата звернення 15.01.2024).
14. Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві: Закон України від 04 листопада 2021 року. *Офіційний вісник України*. 2021. № 92. Ст. 5927.